

СПОСАБЫ ПЕРАКЛАДУ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ (НА МАТЭРЫЯЛЕ ТВОРАЎ Я. БРЫЛЯ)

Прахарэнка Л. В., УА МДПУ імя І. П. Шамякіна

Выдатныя ўзоры выкарыстання лексічных рэсурсаў роднай мовы адзначаюцца ў апавяданнях Я. Брыля. Лексіка, напоўненая фразеалагізмамі, выкарыстоўваецца ў свабоднай гутарцы, уводзіцца ў аўтарскі апавед, ствараючы мастацкія вобразы, выразныя моўныя характарыстыкі.

Перакладамі твораў Я. Брыля займаліся А. Астроўскі і Д. Кавалёў. Перакладчыкам не так проста знайсці дакладныя адпаведнікі да беларускіх фразеалагізмаў сярод рускіх. Кожны перакладчык добра ведае дзве мовы, з якімі працуе, але яго набліжэнне да аўтарскага тэксту. У сітуацыі двухмоўя мы павінны ведаць правілы пераходу з аднаго моўнага свету ў другі, каб адчуць прыгажосць беларускай мовы ў творах таленавітых майстроў слова [1, с. 131].

У перакладзе можна назіраць уключэнне ў склад фразеалагізмаў рускіх адпаведнікаў, якія з'яўляюцца эквівалентамі кадыфікаваных устойлівых адзінак мовы. Амаль кожнае апавяданне Я. Брыля не абыходзіцца без фразеалагізмаў «ліха», «трасца», «чорт». Напрыклад, у апавяданні «Галя» – «ліха ім», «Мой зямляк» – «ліха яму», «трасца яму», «адзін чорт», у апавяданні «Марыля» – «ліха падагнала», «Пасынак» – «ліха яго ведае» і інш. У апавяданні «Мой зямляк» можна сустрэць фразеалагізмы з аднолькавым лексіка-семантычным значэннем «ліха яму», «трасца яму» – «прастамоўныя ўстойлівыя канструкцыі, воклічы, якія выражаюць здзіўленне, захапленне, абурэнне, гнеў [5]: «– Сёння, браце, шчупака ганяў на лузе, – спакойна адказваў ён. – Ніяк, ліха яму! Трэба будзе яшчэ заўтра падысці. Дваццаць чатыры фунты!» [2, с. 132]. У гэтым прасочваецца абурэнне рыбака, які не злавіў шчупака на дваццаць чатыры фунты.

«– І раздабрўся ж, трасца яму, як на злосць! Ушчэнт раскінем, – незадаволена мармытаў Паўлюк на дождж. – А той не ідзе, не грукоча, каб ён галавой налажыў!» [2, с. 145]. Таксама выразная сітуацыя незадаволенасці Паўлюка.

У рускай мове адпаведнікамі да слоў «ліха», «трасца», «чорт» з'яўляюцца «нечистый», «чёрт», «бес»: «Марыля – сірата з далёкай вёскі. Ліха ж яе падагнала выйсці за гэтага Івана!» [2, с. 31]. «Марыля – сирота из дальней деревни. И толкнул же её нечистый выйти за этого Ивана!» [3, с. 25]. «Толкнул нечистый – неизвестно зачем, по какой надобности нужно было мне, тебе и т. д.; выражение крайнего неудовольствия, сожаления и т. п. по поводу чего-либо сделанного, совершеного» [4].

Апавяданне «Пасынак»: «– І ліха ж яго, мілая, ведае, – кажа нашая баба, – каму як, а мне дык заўсёды найгорш!» [2, с. 71]. Ліха яго (яе, іх, вас) ведае» – з адценнем непашаны, абьякавасці, дакору; невядома. Пар. (у руск.): чёрт его знает [6]. «– Бес его, милая, знает, – говорит наша бабка, – кому как, а мне всегда хуже всех!» [3, с. 21].

Аднак не ўсе фразеалагізмы перакладаюцца дакладна з гэтымі кампанентамі. Напрыклад, «ліха яму» – «будь оно неладно» (апавяданне «Мой зямляк»), «ліха ім» – «чтоб им пропасть» (апавяданне «Галя»), «трасца яму» – «будь он неладен» (апавяданне «Мой зямляк»), «ліха яго ведае» – «бес его знает». Але значэнні іх аднолькавыя.

У брылёўскіх апавяданнях сустракаецца нямала арыгінальных, нязвыклых выкарыстанняў фразеалагізмаў. Яго творы багатыя на ўстойлівыя канструкцыі і ў перакладах, зробленых А. Астроўскім і Д. Кавалёвым. Каб перадаць псіхічны, душэўны стан жанчыны, у якой памёр муж і яна засталася адна з малымі дзеткамі, Я. Брыль ужывае ў апавяданні «Цуды ў хаціне» фразеалагізм «ірвала жменямі валасы». Такі ж фразеалагізм «рвать на себе волосы» ёсць і ў рускай мове, што значыць «приходит в отчаяние, сильно досадовать, горевать и т. д.». Беларускі пісьменнік не проста выкарыстоўвае фразеалагізм «ірвала на сабе валасы», а яшчэ і ўдакладняе «ірвала жменямі», так цяжка было беднай жанчыне змагацца са сваім горам. Д. Кавалёў таксама не адыходзіць ад сэнсу гэтага спалучэння і перакладае так: «та же мать, что полгода назад, когда мёртвый отец лежал ещё на кровати, а в хате была она сама да малыши, металась от стола к порогу и, немо голося, рвала горстями волосы» [3, с. 37].

З усіх вылучаных намі фразеалагізмаў, нашу ўвагу прыцягнула фразеалагічнае спалучэнне «а цёмна – хоць ты на ваўка ўссядзь...». Параўнаем з рускім фразеалагізмам, ужытым у перакладзе А. Астроўскага: «а темень – на волка ненароком сядешь». Беларускае спалучэнне «хоць ты на ваўка ўссядзь» і рускае «на волка ненароком сядешь» не сустракаюцца ў фразеалагічных слоўніках ні рускай, ні беларускай моў. Магчыма, гэта аўтарскі фразеалагізм. Нават А. Астроўскі не бярэцца перакладаць яго у рускай мове фразеалагізмам, які абазначае поўную цемь, «хоть глаз [глаза] выколи [коли]», а, каб далёка не адысці ад сэнсу, ужывае яго ў аўтарскім варыянце.

Ёсць прыклады, калі фразеалагізм у мове перакладу зусім адсутнічае. Так, у апавяданні «Памочніца» Д. Кавалёў фразеалагізм «на ўсе лады» апускае. Хаця можна было знайсці адпаведнік і ў рускай мове: «Мілачку будзяць і шмат разоў, на ўсе лады гавораць ёй пра аброць» [2, с. 80]. «Мілачку будыт и много раз говорят ей об уздечке» [3, с. 40]. Без фразеалагізма губляецца сэнс выказвання: *Мілачцы не проста шмат разоў гавораць пра аброць, а кожны раз з рознай танальна-інтанацыйнай і эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкай фразы.*

Аналіз перакладаў твораў Я. Брыля паказвае, што пісьменнік глыбока адчувае мову народа, яе багацце, трапнасць кожнай лексемы і імкнецца правільна ўжыць фразеалагізм. Кожны брылёўскі выраз аказваецца да месца, сведчыць пра багацце выяўленчых сродкаў роднай мовы, а таксама пераконвае ў тым, што беларускі арыгінал – гэта высокамастацкі твор, які цяжка перадаць на іншай мове. Рускі тэкст нельга лічыць у поўнай меры адэкватным арыгінальнаму, бо выяўлення разыходжанні яго сэнсавай насычанасці, эмацыянальнай афарбоўкі.

Змест разгледжаных твораў Я. Брыля, характар іх лінгвістычнай інтэрпрэтацыі маюць важнае значэнне ў плане выхавання ў студэнтаў (навучэнцаў) пачуцця патрыятызму, маральных каштоўнасцей і іншых станоўчых якасцей асобы.

Список использованных источников

1. Астапчук, А. М. Лексічная адэкватнасць арыгіналу рускіх перакладаў мініяцюр Я. Брыля / А. М. Астапчук // Весці НАН Беларусі. Сер. гуманіт. нав. – 2001. – № 2. – С. 131–135.
2. Брыль, Я. Ад сяўбы да жніва : апавяданні / Я. Брыль. – Мінск : Маст. літ., 1987. – 599 с.
3. Брыль, Я. Ещѐ раз первый снег / Янка Брыль. – М. : Худож. лит., 1977. – 381 с.
4. Фразеологический словарь русского языка // сост. Л. А. Войнова [и др.] ; под ред. А. И. Молоткова. – М.: «Советская Энциклопедия», 1968.
5. Янкоўскі, Ф. М. Беларуская фразеалогія (фразеалагізмы, іх значэнне, ужыванне) / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Выш. школа, 1968.
6. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Нар. асвета, 1981. – 160 с.

ОБРАЗ КОНСТАНТИНА ЗАСЛОНОВА В ЛИРИКЕ И ЖИВОПИСИ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НА УРОВНЕ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОБРАЗНОГО ЦВЕТОВОГО ВОСПРИЯТИЯ)

Речиц А. Н., ГУО «Средняя школа № 7 г. Мозыря»

Цель работы: сравнение на уровне символов цветовой восприятия картины Е. Зайцева «Константин Заслонов в партизанском отряде», написанной в 1950 году, и стихотворения начала XXI века Галины Лычковской «Константин Заслонов» на уровне фонетического цветовой звучания. Достижение поставленной цели осуществлялось через решение следующих **задач:** изучить состояние разработки проблемы в литературе; ответить на вопрос: «Почему мы по-разному воспринимаем образ Константина Заслонова в живописи и в лирике?»; проанализировать символику цвета картины Е. Зайцева «Константин Заслонов в партизанском отряде», написанной в 1950 году; проанализировать цветовую окраску стихотворения Галины Лычковской «Константин Заслонов»; узнать, совпадут ли звуковые цвета стихотворения с цветами на картине, одинаково ли представляют себе образ Константина Заслонова художники середины XX века и современные поэты; создать буклет о жизни, подвиге К. Заслонова с отражением его образа в искусстве; популяризировать подвиг партизан отряда под командованием К. Заслонова.

Объектом исследования является картина Е. Зайцева «Константин Заслонов в партизанском отряде» (1950 г.), и стихотворение Г. Лычковской «Константин Заслонов». **Предмет** исследования – цветовая палитра картины и звуко-буквенная окраска стихотворения.

Гипотеза исследования: можно предположить, что цветовая палитра картины Е. Зайцева «Константин Заслонов в партизанском отряде», написанной в 1950 году и стихотворение Галины Лычковской «Константин Заслонов», написанное в 2015 году, в звуко-буквенной цветовой окраске будут отличаться в связи с изменившимся взглядом на образ Константина Заслонова по прошествии более 70 лет. **Новизна** исследовательской работы заключается в том, что предметом исследования обозначена фактически не изученная область при характеристике образа Героя Советского Союза Константина Заслонова с точки зрения цветовой палитры картины и цветовой окраски стихотворения. **Практическая значимость** исследовательской работы заключается в том, что её положения и выводы, фактический материал могут быть использованы при изучении вопросов истории партизанского движения в годы Великой Отечественной войны.